

Αδιαπραγμάτευτο αίτημα των Ποντίων η αναγνώριση της γενοκτονίας

Σελίδες 2-3

Σουχουμλής

Γράφει ο Γεώργιος Γρηγοριάδης • elsuhum@yahoo.com
Μελετητής της Ιστορίας του Ελληνισμού του Σουχούμ και της Αμπχαζίας

Ο Ελληνισμός στο Σουχούμ της Αμπχαζίας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα

4 Ο Ελληνισμός κατά την περίοδο επικράτησης της σοβιετικής εξουσίας. Ανάπτυξη του εθνικού πολιτισμού και εκπαίδευσης στις καινούριες συνθήκες.

Το 1921 επικράτησε οριστικά η εξουσία των Σοβιέτ και κρατικοποιήθηκαν σχεδόν τα πάντα. Μεγάλες περιουσίες Ελλήνων καθώς και άλλων κατοίκων της πόλεως πέρασαν στην ιδιοκτησία του κράτους.

Μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση απαγορεύθηκαν τα ιδιωτικά σχολεία, καθιερώθηκε η δωρεάν παιδεία, η κοινή φοίτηση των δύο φύλων στα σχολεία, διαχωρίστηκε η Εκπαίδευση από την Εκκλησία και η Εκκλησία από το Κράτος, απαγορεύθηκαν οι θρησκευτικές τελετές και η διδασκαλία κάθε θρησκευτικού δόγματος στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Όλες οι εθνότητες απέκτησαν το δικαίωμα να σπουδάζουν στη μητρική τους γλώσσα.

Κάθε χρόνο δημιουργούνταν όλο και περισσότερα ελληνικά σχολεία, αλλά η διδασκαλία, μετά το 1926, γινόταν με τα καινούρια σοβιετικά βιβλία και τη σχετική κομμουνιστική προπαγάνδα που περιείχαν, ενώ πριν το 1926 τα σχολικά βιβλία έρχονταν από την Ελλάδα.

Το 1924 μεγάλος αριθμός Ελλήνων, που υπήρξαν πρόσφατα πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, φεύγει για την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, κατά το έτος 1925 έφυγαν περίπου 5.000 οικογένειες, γεγονός το οποίο ανησύχησε τις Αρχές, αφού είχε αρνητικό αντίκτυπο στον κλάδο παραγωγής και πνυό υψηλής ποιότητας.

Το 1925 ο ελληνικός πληθυσμός στην Αμπχαζία ανέρχεται σε **25.000 άτομα**, εκ των οποίων οι περισσότεροι κατοικούν στην πρωτεύουσά της, το Σουχούμ. Σύμφωνα με την απογραφή του 1924, από τα 5.000 σπίτια του Σουχούμ, το 80%, και

μάλιστα τα πιο καλά από αυτά, ανήκαν σε Έλληνες.

Για να καλύψουν τις ανάγκες των όλο και περισσότερων ελληνικών σχολείων, το 1927 οι Αρχές δημιουργούν το **ελληνικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο**, από το οποίο αποφοιτούσαν οι δάσκαλοι. Διευθυντές των σχολείων στο Σουχούμ διετέλεσαν ο **Β. Καρτάσης**, ο **Χ. Ιππολίτωφ**, ο **Ε. Μηταφίδης**. Έως το 1926 η διδασκαλία γινόταν στην καθαρεύουσα και αργότερα στη δημοτική.

Το 1932 άρχισε να εκδίδεται η ελληνική εφημερίδα «**Κόκκινος Καπνός**», η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε «**Κομμουνιστής**». Οι εκδοτικοί οίκοι της ΕΣΣΔ εξέδιδαν πολλά βιβλία στην ελληνική γλώσσα και, εκτός των σοβιετικών συγγραφέων, τύπωναν και σύγχρονους καθώς και αρχαίους Έλληνες λογοτέχνες. Όλα αυτά καταδεικνύουν την ακμή των Ελλήνων εκείνης της περιόδου στη Σοβιετική Ένωση. Στο Σουχούμ λειτουργούσε από το 1927, επίσης, το **Ελληνικό Εθνικό Θέατρο**, στο οποίο διέπρεψε ο σκηνοθέτης, ηθοποιός και μέλος της Ένωσης Σοβιετικών Λογοτεχνών **Θεόδωρος Κανονίδης**. Στο Σουχούμ μεγαλούργησε και ο μεγάλος μαέστρος **Οδυσσέας Δημητριάδης**.

Ο Μίκης Θεοδωράκης και η Μαρία Φαραντούρη με τους εκπροσώπους του Ελληνισμού του Σουχούμ, 1966

Αρκετοί Έλληνες μετείχαν στα διοικητικά όργανα της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Αμπχαζίας. Υπουργός υγείας διετέλεσε ο **Ιωάννης Σεμερτζιφ-Χιώτης**, υπουργός Εσωτερικού Εμπορίου ο **Κυριάκος Παροτίδης**, υφυπουργός Γεωργίας ο **Αναστάσιος Εγκέλοφ**.

Μέχρι το 1936, όταν κατά την επίσκεψή του στην Τιφλίδα δηλητηριάστηκε ο κυβερνήτης της Αμπχαζίας Νέστωρ Λακόμπα, που εκτιμούσε ιδιαίτερα τους Έλληνες, η κατάσταση στη χώρα ήταν ομαλή. Μετά το θάνατό του άρχισαν οι διωγμοί. Από τους πρώτους **έξοντώθηκαν οι διασημότεροι Έλληνες**, όπως ο Κ. Παροτίδης, ο Κ. Σεμερτζιφ, ο Ι. Σεμερτζιφ, ο Ν. Δελαβέρης, ο Θ. Αναστασιάδης, ο Α. Εγκέλοφ.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 η Τιφλίδα υιοθέτησε μια πολιτική «εκγεωργιανισμού» της Αμπχαζίας και συνεχώς έφερνε νέο πληθυσμό εποίκων από τη Γεωργία. Σε αυτό πρωτοστάτησε ο αιμοσταγής Μεγγρέλος σοβινιστής Λαυρέντι Μπέρια, με την υποστήριξη του επίσης Γεωργιανού Στάλιν.

Το Σουχούμ το 1936 μετονομάστηκε σε **Σουχούμι**, σύμφωνα με τους κανόνες της γεωργιανής γλώσσας. **Αλλάξε και η**

πολιτική προς τις εθνικές μειονότητες. Το 1938 έκλεισαν οριστικά τα ελληνικά σχολεία, τα τυπογραφεία, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το θέατρο, οι εφημερίδες (το 1939), και τα παιδιά αναγκάστηκαν να παραδώσουν όλα τα ελληνικά βιβλία στα σχολεία τους, για να καταστραφούν αργότερα. Ακολουθώντας έκλεισαν τα εθνικά σχολεία και των Αμπχαζίων, των Αρμενίων και των υπολοίπων εθνотήτων.

Κατά το διάστημα 1937-1939, μεγάλος αριθμός Ελλήνων υπηκόων εγκαταλείπει την Αμπχαζία και κατευθύνεται προς την Ελλάδα.

Με την κήρυξη του πολέμου ΕΣΣΔ-Φινλανδίας, το έτος 1939, πολλοί Έλληνες από το Σουχούμι εστάλησαν στο μέτωπο, όπου και σκοτώθηκαν σχεδόν όλοι. Αρκετοί συμμετείχαν επίσης στον πόλεμο εναντίον του Χίτλερ.

5 Εξορία του ελληνικού πληθυσμού στο Καζαχστάν και την Κεντρική Ασία

Παρόλ' αυτά, τον Ιούνιο του 1949, σύμφωνα με μυστική απόφαση των σοβιετικών αρχών, οι οποίες δεν ήθελαν τους Έλληνες στα σύνορα της χώρας, σχεδόν όλος ο ελληνικός πληθυσμός του Σουχούμι, της Αμπχαζίας γενικότερα και των παραθαλάσσιων περιοχών της Γεωργίας εκτοπίστηκε στο Καζαχστάν. Τα νοικοκυριά των Ελλήνων παραδόθηκαν στους κατά δεκάδες χιλιάδες νεοφερμένους Γεωργιανούς. Έτσι οι σοβινιστικές αρχές της Γεωργίας, και με βασικούς καθοδηγητές του σχεδίου αυτού τους Λ. Μπέρια και Ι. Στάλιν, κατόρθωσαν τον «εκγεωργιανισμό» της Αμπχαζίας, καταπατώντας τα ανθρώπινα και εθνικά δικαιώματα όχι μόνο των Ελλήνων, αλλά και των γηγενών Αμπχαζίων και άλλων εθνотήτων της πολυφυλετικής Αμπχαζίας. Συνολικά εξορίστηκαν περίπου 35.000 - 40.000 Έλληνες, από τους

οποίους μόνο 7.000 - 9.000 άτομα κατόρθωσαν να γυρίσουν στην Αμπχαζία, μετά το θάνατο του Στάλιν και την καταδίκη και εκτέλεση του Λ. Μπέρια στη δεκαετία του 1950. Πολλοί πέθαναν στην εξορία από τις κακουχίες, και αυτό δίδει τη δυνατότητα, ώστε να χαρακτηριστεί η πράξη αυτή των σοβιετικών αρχών ως γενοκτονία.

6 Μερική επιστροφή από την εξορία. Αγώνας για την επαναλειτουργία των ελληνικών σχολίων και θεάτρου. Προσπάθειες ανάπτυξης εθνικής κουλτούρας.

Μετά το θάνατο του Στάλιν οι σοβιετικές αρχές καταδίκασαν τα εγκλήματά του, αλλά δεν έπιασαν τα δέοντα, για να βοηθήσουν στην επιστροφή όλων των εξορισμένων. Βασικά, το μεγαλύτερο εμπόδιο για την επιστροφή των Ελλήνων ήταν οι ίδιες οι Αρχές της Γεωργίας, τις οποίες εξυπηρετούσε η τετελεσμένη δημογραφική κατάσταση με την πληθυσμιακή υπεροχή του γεωργιανού στοιχείου, που μεταφέρθηκε στην Αμπχαζία μετά την εξορία των Ελλήνων. Η καινούρια αυτή δημογραφική κατάσταση διατάραξε την ειρηνική συμβίωση των εθνотήτων της Αμπχαζίας. Τα στίπια των Ελλήνων στο Σουχούμι δεν επεστράφησαν στους νόμιμους κατόχους τους και κάποια μηδαμινή αποζημίωση δόθηκε μόνο σε 500 άτομα. Οι Έλληνες αναγκάστηκαν να κτίσουν καινούργια στίπια σε απόμερες περιοχές της πόλης, όπου υπήρχε χέρσα γη ή ήταν πρώην βαλτότοποι. Η συμπεριφορά των Γεωργιανών επόκειν προς τους Έλληνες ήταν εχθρική.

Δεν επιτρεπόταν η επαναφορά της διδασκαλίας των ελληνικών στα σχολεία. Με μεγάλη δυσκολία, και ύστερα από επανειλημμένες διαμαρτυρίες προς τις αρχές της Μόσχας, επιτράπη κατά το έτος 1958 η λειτουργία του ελληνικού θεάτρου, καθώς και μουσικών συγκροτημάτων. Σημαντικότατη εδώ υπήρξε η συνεισφορά των σκηνοθετών **Σ. Λιάλια** και **Δ. Μπουμπουριδη**, της μουσικού **Όλγας Παγκοζίδη** και του **Π. Παϊσανίδη**. Το 1966 έδωσαν συναυλία στο Σουχούμι ο **Μίκης Θεοδωράκης** με τη **Μαρία Φαραντούρη** και αποθεώθηκαν από τους εκεί Έλληνες. Με μεγάλη συγκίνηση παρακολουθούσαν και τις ταινίες από την Ελλάδα, που προβάλλονταν τη δεκαετία του 1960 στο Σουχούμι.

Σημαντικό ρόλο στη ζωή των Ελλήνων Ποντίων έπαιζαν οι θρησκευτικές γιορτές, τις οποίες, παρά τα εμπόδια των σοβιετικών αθεϊστικών αρχών, συνέχιζαν να γιορτάζουν συναθροιζόμενοι σε διάφορα χωριά της ευρύτερης περιοχής του Σουχούμι, όπου δηλαδή υπήρχε η εκκλησία του εκάστοτε τιμωμένου αγίου.

Σε γενικές γραμμές, οι Έλληνες στο Σουχούμι δεν αισθάνονταν πια ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα. Δεν είχαν δυνατότητα ελεύθερης πολιτιστικής ανάπτυξης, δέχονταν διακρίσεις στην καθημερινή ζωή, και έτσι υπήρχε έντονο το αίσθημα καταπίεσης των μειονοτικών εθνικών τους δικαιωμάτων.

Στις αρχές του 1980 και σε συνθήκες στασιμότητας της κοινωνικής και πολιτικής ζωής στην ΕΣΣΔ, μεγάλος αριθμός Ελλήνων αγωνιζόταν για το δικαίωμα μετοικ

Ηθοποιοί του ελληνικού θεάτρου της Αμπχαζίας, δεκαετία του 1930

κεσίας στην ιστορική του πατρίδα, την Ελλάδα, γιατί θεωρούσε αυτό το δρόμο ως τον μοναδικό για τη διατήρηση της ελληνικής του ταυτότητας. Οι σοβιετικές αρχές όμως ήταν ανένδοτες. Έτσι, το έτος 1986, δημιουργείται η παράνομη οργάνωση με την επωνυμία «**Επιστροφή**», ιδρυτές της οποίας υπήρξαν ο **Γεώργιος Πυροβιλιδής** (πρόεδρος), ο **Θεόδωρος Αλχαζάς**, ο **Ηλίας Παπαδόπουλος** και άλλοι. Την οργάνωση αυτή στελέχωναν έως και 5.000 μέλη από ολόκληρη τη Σοβιετική Ένωση μέσα σε λίγα χρόνια, και τα πιο δραστήρια από αυτά κυνηγήθηκαν από την KGB. Μόλις μετά την επικράτηση της πολιτικής της «περεστρόικα» (=ανοικοδόμηση), και συγκεκριμένα μετά τα τέλη του 1987, απέκτησαν οι Έλληνες επίтелους το δικαίωμα να μετοικήσουν ελεύθερα στην Ελλάδα.

Μια διαφορετική αντίληψη, που υιοθετήθηκε από άλλη ομάδα Ελλήνων, ήταν η ανάπτυξη του ελληνικού πληθυσμού στα πλαίσια του σοβιετικού κράτους, με τις απαιτήσεις αυτόνομης πολιτιστικής ανάπτυξης. Το ζωτικότερης σημασίας ζήτημα ήταν η διδασκαλία των ελληνικών, η οποία διακόπηκε το 1938, με αποτέλεσμα οι νέοι να μη γνωρίζουν τη νεοελληνική κοινή, εκτός από ελάχιστους, που ήσαν αυτομαθείς. Η κατάσταση αυτή εξυπηρετούσε τις αρχές, ο σκοπός των οποίων ήταν η πλήρης αφομοίωση των Ελλήνων.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές αυτής του 1980 οι απαιτήσεις των Ελλήνων για τη διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας εντατικοποιήθηκαν σημαντικά. Καθοριστικό ρόλο στην επαναφορά της στα σχολεία της Γεωργίας, που βρίσκονταν σε περιοχές με μαζική παρουσία Ελλήνων, έπαιξαν οι ομοεθνείς στο Σουχούμι. Εξαιρετική δραστηριότητα επέδειξαν οι εξής Έλληνες: **Χαράλαμπος Πολιτίδης**, **Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος**, **Θεόφιλος Ποποβίδης**, **Βασίλειος Νικοπολίδης**, **Βαλεντίνος Ποποβίδης**. Αυτοί δημιούργησαν την ημιπαράνομη οργανωτική επιτροπή και συγκέντρωσαν υπογραφές του ελληνικού στοιχείου, διαπραγματεύθηκαν τα ζητήματα επαναφοράς της διδασκαλίας των Ελληνικών με το Υπουρ-

Από την παράσταση «Μήδεια» του ελληνικού θιάσου της πόλης Σουχούμι, αρχές της δεκαετίας του 1970

γείο Παιδείας της Αμπχαζίας και πάλεψαν για την υπερπήδηση των εμποδίων από την πλευρά του υπουργού Παιδείας της ΣΣΔ της Γεωργίας, ο οποίος εναντιωνόταν σθεναρά στην ιδέα αυτή.

Το 1981 ήταν τελικά η πρώτη χρονιά που επιτράπη η διδασκαλία των ελληνικών ως ξένης γλώσσας στα σχολεία της Γεωργίας. Οι Έλληνες όμως διεκδικούσαν τη δημιουργία ελληνικών σχολείων, όπου θα γινόταν η διδασκαλία των ελληνικών ως μητρικής γλώσσας, κάτι που πραγματοποιήθηκε με την πολιτική της «περεστρόικα» λίγα χρόνια αργότερα, και συγκεκριμένα το 1988.

7 Περεστρόικα και ανάπτυξη ελληνικού εθνικού πολιτισμού στην Αμπχαζία.

Από το 1989 και λόγω των σχετικών αλλαγών στο σοβιετικό σύστημα, επιτρέπεται η δημιουργία οργανώσεων για τις διάφορες εθνικές μειονότητες. Έτσι δημιουργείται και η ελληνική οργάνωση της Αμπχαζίας, με την επωνυμία «**Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο Αμπχαζίας**», πρόεδρος του οποίου εκλέγεται ο **Ευστάθιος Αναστασιάδης**. Το 1990 ιδρύεται η οργάνωση των Ελλήνων στο Σουχούμι. Για πρώτη φορά το 1992 αντιπρόσωποι των Ελλήνων της Αμπχαζίας παίρνουν μέρος στο **Γ' Παγκόσμιο Ποντιακό Συνέδριο** στη Θεσσαλονίκη.

Στο Σουχούμι επαναδραστηριοποιούνται το ποντιακό θέατρο, τα ελληνικά μουσικά συγκροτήματα, αναστηλώνονται ελληνικές εκκλησίες στα χωριά, εντείνονται οι επαφές με την Ελλάδα.

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού το 1989, στην Αμπχαζία η ελληνική κοινότητα αριθμούσε 14.664 άτομα, στα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται άτομα από μικτούς γάμους.

8 Αντιπαράθεση των Γεωργιανών και των Αμπχαζίων. Πόλεμος. Μεταφορά στην Ελλάδα. Ο Ελληνισμός της Αμπχαζίας σήμερα.

Από το 1989 άρχισαν όμως να εντείνονται οι αντιπαράθεσεις μεταξύ Γεωργιανών και Αμπχαζίων. Η επικράτηση των ακραίων εθνικιστών στην Τιφλίδα δημιουργούσε εύφλεκτη κατάσταση στην Αμπχαζία, στην οποία αποστέλλονταν κάθε χρόνο μεθοδευμένα και νέος πληθυσμός Γεωργιανών για μόνιμη εγκατάσταση.

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, το 1992, οι σχέσεις Αμπχαζίας-Γεωργίας οξύνθηκαν επικίνδυνα. Την άνοιξη του 1992, σε συνθήκες αναμενόμενου πολέμου, 1.400 Έλληνες του Σουχούμι ζήτησαν από τις ελληνικές αρχές να τους δοθεί η άδεια μετοικεσίας στην Ελλάδα, αλλά το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών απάντησε, ότι οι ανησυχίες αυτές ήταν υπερβολικές.

Τον Αύγουστο του 1992 ο γεωργιανός στρατός εισέβαλε στην Αμπχαζία και κατέλαβε το Σουχούμι. Η κυβέρνηση της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Αμπχαζίας φυγαδεύτηκε στην πόλη Γκουινταούτα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο ελληνικός πληθυσμός στο Σουχούμι, όπως εξάλλου και ο αρμενικός, αλλά και ο ρωσικός υπέστη διωγμούς, βιασμούς και κλοπές από τα εγκληματικά στοιχεία, που είχαν αφεθεί λίγο πριν ελευθερωθεί από τις φυλακές της Γεωργίας, για να καταταγούν στο γεωργιανό στρατό.

Την περίοδο του πολέμου σκοτώθηκαν συνολικά 453 Έλληνες της περιοχής.

Τελικά, και ύστερα από έντονες πιέσεις, η ελληνική κυβέρνηση μετέφερε ένα χρόνο μετά 1.013 άτομα ακτοπλοϊκώς από το Σουχούμι στην Ελλάδα. Πολλοί πρόσφυγες έφτασαν στην Ελλάδα και από τις υπόλοιπες περιοχές της Γεωργίας ή τη Ρωσία, όπου είχαν προλάβει να διαφύγουν νωρίτερα. Οι πρόσφυγες τακτοποιήθηκαν χωρίς κάποιο μελετημένο πρόγραμμα και χωρίς την κατάλληλη υποδομή στη Θράκη, τη Νάουσα, τη Λαμία, καθώς και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος. Κάποιο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού βρήκε καταφύγιο στη Ρωσική Ομοσπονδία.

Ο πόλεμος τελείωσε την 30η Σεπτεμβρίου 1993 με την ήττα του γεωργιανού στρατού, η οποία ανάγκασε χιλιάδες Γεωργιανών να καταφύγουν ως πρόσφυγες πίσω στη Γεωργία. Τότε ήταν που επανήλθε η παλιά ονομασία της πόλης: **Σουχούμι**.

Σήμερα, τον ελληνικό πληθυσμό αποτελούν περίπου 1.500 άτομα, στην πλειοψηφία τους ηλικιωμένοι. Στην πόλη λειτουργεί ο ελληνικός σύλλογος «Η Ειρήνη». Ως εκπρόσωπος των Ελλήνων ο **Νικόλαος Πατουλίδης** εξελέγη τη δεκαετία του 1990 **βουλευτής της Δημοκρατίας της Αμπχαζίας**.

Η κυβέρνηση της Αμπχαζίας μετά τον πόλεμο εξέφρασε το ενδιαφέρον της για την επιστροφή του ελληνικού πληθυσμού στη χώρα, αλλά η κατάσταση, ύστερα από ανακήρυξη ανεξάρτητης πορείας από τη Γεωργία, δεν έχει ακόμη διευθετηθεί πλήρως οικονομικά, μιας και η Δημοκρατία της Αμπχαζίας δεν έχει αναγνωριστεί μέχρι σήμερα από τη διεθνή κοινότητα, εκτός από τη Ρωσία και μερικές άλλες χώρες.